

JAK PROBÍHAL PÁD KOMUNISMU V ČESKOSLOVENSKU

Komunismus v Evropě se začal hroutit již na počátku osmdesátých let. V Československu však probíhaly nejdůležitější události od konce roku 1988 do počátku roku 1990.

Rok 1988

9. prosince

Na základě rozhodnutí ÚV KSSS ukončil Sovětský svaz dnem 30. listopadu 1988 rušení rozhlasových stanic Svoboda, Svobodná Evropa a Deutschlandfunk. Vzhledem k tomu vyslovilo i předsednictvo ÚV KSČ souhlas s ukončením rušení rozhlasové stanice Svobodná Evropa v ČSSR. Podle údajů Svobodné Evropy bylo rušení zastaveno.

10. prosince

Příslušné československé úřady vyhověly žádosti pěti nezávislých iniciativ (České děti, Hnutí za občanskou svobodu, Charta 77, Nezávislé mírové sdružení a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných) uspořádat v Den lidských práv manifestaci. Na Škroupově náměstí v Praze se sešlo několik tisíc občanů, kteří si vyslechli projevy představitelů nezávislých iniciativ a podpořili je skandováním souhlasných hesel. Někteří z nich na závěr podepsali rezoluci požadující propuštění politických vězňů, zastavení perzekuce aktivistů nezávislých iniciativ, uvedení československého právního řádu do souladu s mezinárodními pakty o lidských právech, zahájení dialogu s církvemi a všelidovou diskusí o nové ústavě. V následujících dnech režimní sdělovací prostředky manifestaci odsoudily, označily ji za protistátní a protisocialistickou. Příslušný úřad sdělil 22. prosince zástupcům nezávislých iniciativ, že obdobné akce jsou v

budoucnu nežádoucí a nebudou povoleny.

Rok 1989

15.-21. ledna - „Palachův týden“

Na výzvu československých nezávislých iniciativ se 15. ledna na Václavském náměstí v Praze mělo konat pietní shromáždění k 20. výročí sebeupálení studenta Jana Palacha. Úřady ohlášenou akci nepovolily a před jejím zahájením bylo náměstí úplně uzavřeno policejními jednotkami (podle vnitrostranické informace z 16. ledna bylo přítomno 2200 policistů a 1300 milicionářů). Přestože byla řada představitelů nezávislých občanských iniciativ cestou k náměstí zadržena a vzpomínkový akt se nemohl na zamýšleném místě uskutečnit, došlo na Václavském náměstí a v okolních ulicích k spontánní protirežimní demonstraci, kterou policie brutálně potlačila. V dalších dnech se na Václavském náměstí opětovně uskutečnily spontánní mítinky, které vyvrcholily dne 21. ledna poutí k hrobu Jana Palacha ve Všetatech. Proti každému z nich - s výjimkou shromáždění dne 18. ledna - brutálně zasáhly speciální policejní jednotky a Lidové milice za pomoci obušků, psů a vodních děl. Rovněž pietnímu aktu u hrobu Jana Palacha zabránila policie rozsáhlou represivní akcí. Zákroky pořádkových sil doprovázela soustavná dezinformační kampaň v oficiálních sdělovacích prostředcích. Již 16. ledna byla zadržena celá řada představitelů nezávislých iniciativ včetně Václava Havla.

5. ledna bylo „kontrolováno“ 403 občanů a 117 občanů „zadrženo a předvedeno“, 16. ledna bylo „předvedeno“ 26 osob, 17. ledna bylo 25 osob „perlustrováno“, 13 „předvedeno“ a 72 „vyvezeno mimo Prahu“,

18. ledna bylo „perlustrováno“ 213 a „předvedeno“ 7 osob. Z vnitrostranických informací vyplývá, že základní i vyšší organizace KSČ kritizovaly stranické a státní vedení za

špatnou úroveň „centrálně řízené propagandy, její bezzubost, zaostávání za reálným vývojem politiky". Řadoví komunisté si stěžovali na „defenzivní charakter propagandy, na její neschopnost ovlivňovat v předstihu politické klima".

Na brutální policejní zákroky proti demonstrantům na Václavském náměstí v Praze a následné zatýkání představitelů nezávislých iniciativ bezprostředně reagoval světový tisk, řada významných osobností kulturního a politického života, mezinárodní organizace, vlády, parlamenty, politické strany. Protesty zaznívaly i z některých zemí sovětského bloku, především z Polska, Maďarska, ale i ze Sovětského svazu.

20. ledna

Kardinál František Tomášek zaslal předsedovi vlády ČSSR Ladislavu

Adamcovi dopis, v němž vyjádřil nesouhlas s postupem státních orgánů vůči protestním demonstracím v „Palachově týdnu". Demonstranti podle nejvyššího představitele české katolické církve vyjadřovali „smýšlení našeho lidu a jeho touhu po svobodě". Odmítavou odpověď premiéra Adamce, schválenou předsednictvem ÚV KSČ 27. ledna, otisklo Rudé právo o den později. Dopis kardinála Tomáška oficiální sdělovací prostředky nezveřejnily.

14. února

Předsednictvo Federálního shromáždění ČSSR se „v zájmu ochrany veřejného pořádku" usneslo na zákonném opatření, které definovalo vyhotovení či rozšiřování nelegálních tiskovin jako přečin. Obdobná zákonná opatření předsednictev České národní rady a Slovenské národní rady ze 17. února umožňovala trestně stíhat pouhou účast na „nepovoleném veřejném shromáždění". K návrhu opatření se již 3. února kladně vyjádřilo předsednictvo ÚV KSČ.

16. února

Hnutí za občanskou svobodu zveřejnilo prohlášení nazvané

Cesty k demokracii po lednových událostech, ve kterém se přihlásilo k „celospolečenskému dialogu“ jako jedinému prostředku pro řešení hluboké krize. Vyslovalo se pro to, aby z politického vedení odstoupili ti, kteří nesou odpovědnost za daný stav. Požádalo poslance Federálního shromáždění ČSSR, aby odmítli schválit zákonná opatření přijatá předsednictvem FS dne 14. února, která rozšiřují dosavadní možnosti represe proti občanům. Vyjádřilo požadavek respektování lidských práv, především svobody shromažďovací, svobody spolčovací a svobody projevu.

21. února

Obvodní soud v Praze 3 odsoudil Václava Havla k devíti měsícům vězení. V dalším zinscenovaném procesu byla o den později odsouzena aktivistka Nezávislého mírového sdružení Jana Petrová k 9 měsícům vězení a Ota Veverka, člen Mírového klubu Johna Lennona, k 12 měsícům vězení. Přes sto aktivistů a dalších občanů bylo odsouzeno podmíněně nebo k peněžitým trestům; někteří byli obžaloby zbaveni. V únoru a březnu se uskutečnila celá řada dalších represivních akcí - domovních prohlídek, zadržení, výslechů, politicky motivovaných soudních procesů atd.

13. března

V továrně na obráběcí stroje (TOS) v Praze-Hostivaři zatkla policie přímo na pracovišti dělníka, který sepsal protestní petici proti policejnímu násilí. Petice, kterou podepsalo 38 členů oficiální odborové organizace ROH, byla reakcí na úřední výzvu, aby dělníci podepsali text odsuzující činnost nezávislých skupin. K podobným incidentům došlo i v jiných pražských závodech. Na průmyslovém a hornickém Ostravsku podepsalo obdobnou petici 272 dělníků.

15. března

Aktivisté Nezávislého mírového sdružení se obrátili dopisem na předsedu Městského soudu v Praze. Informovali ho o tom,

že 14. března položili květiny u sochy sv. Václava v Praze, a vznesli dotaz, proč nejsou trestně stíháni jako jejich přátelé za stejný skutek v době „Palachová týdne“.

16. března

Státní bezpečnost provedla domovní prohlídky u jedenácti aktivistů Společenství přátel USA a vzala do vazby představitele této iniciativy Stanislava Devátého.

17. března

V Praze skončilo soudní líčení s aktivisty Nezávislého mírového sdružení Hanou Marvanovou a Tomášem Dvořákem. Oba byli uznáni vinnými z přípravy trestného činu pobuřování, kterého se dopustili shromažďováním a šířením letáků vyzývajících k účasti na protirežimní demonstraci 28. října 1988, a oba byli odsouzeni k 10 měsícům podmíněně s odkladem na dva a půl roku.

21. března

Senát Městského soudu v Praze projednal v odvolacím řízení případ Václava Havla a zmírnil trest na 8 měsíců vězení. Procesu se účastnilo několik zahraničních tiskových agentur a televizních společností. Několik set občanů se s Havlem solidarizovalo hlasitou přítomností v soudní budově.

14. dubna

Po třicetidenní hladovce byl z vazby propuštěn signatář Charty 77 a spoluzakladatel Společenství přátel USA Stanislav Devátý.

17. dubna

Maďarská televize vysílala první část rozsáhlejšího interview s Alexandrem Dubčekem (druhou část uvedla 26. dubna), v němž bývalý první tajemník ÚV KSČ obhajoval československé reformy z roku 1968 a Gorbačovovu „přestavbu“. Československé sdělovací prostředky okamžitě zahájily proti Dubčekovi kampaň (název článku v Rudém Právu *Klamal tehdy, klame nyní*) a režim na různých úrovních

odsoudil tento „nebývalé provokační akt“ a „nepřípustné vměšování do vnitřních záležitostí Československa“. Podle člena předsednictva ÚV KSČ Jozefa Lenárta reagovala maďarská strana na československé upozornění vyhýbavě, poukázala na nemožnost cenzurního zásahu, neboť sdělovací prostředky v Maďarsku jsou již svobodné.

1. května

Z obavy před tím., aby se Václavské náměstí nestalo místem protirežimní demonstrace, zorganizovala státní moc oficiální prvomájové oslavy mimořádně právě zde (dosud se vždy konaly na Letenské pláni). Jak uvedl federální ministr vnitra ve své zprávě pro předsednictvo ÚV KSČ z 5. května, provedla Státní bezpečnost již s několikadenním předstihem „preventivní pohovory a výstrahy s vytipovanými exponenty a aktivisty nelegálních struktur“, mnohým z nich znemožnila přicestovat do Prahy a nad dalšími vykonávala „po celou dobu oslav... přímý operativní dohled“. Navzdory všem opatřením se v horní části náměstí shromáždila větší skupina členů a příznivců nezávislých iniciativ a rozvinula transparenty s nápisy požadujícími propuštění politických vězňů. Policie ji násilně vytlačila z náměstí a odvezla autobusem z centra města. Poté brutálně zasáhla proti další skupině občanů demonstrujících uprostřed náměstí s transparenty nesoucími neutrální nápisy „Slovo mladým“, „Dodržujte právní řád“, „Vždy s úsměvem“.

Policie zadržela 113 lidí, mezi nimi bylo osm cizinců - Angličan (redaktor BBC), dva Finové, dva západní Němci, dva Nizozemci a Švýcar. Trestní stíhání bylo zahájeno s osmi osobami. Podle informace ministerstva vnitra byly oficiální prvomájové oslavy vážněji narušeny pouze v Praze.

Nezávislá iniciativa Společnost za veselejší současnost zahájila svou činnost vyhlášením happeningu Běh třídou Politických vězňů za propuštění politických vězňů, který se

měl pravidelně opakovat do té doby, než státní moc propustí všechny vězně svědomí. Programem společnosti bylo upozorňovat na tíživé problémy doby s nadsázkou a humorem.

15. května

Instruktoři ÚV KSČ hodnotili na své poradě krajské konference Socialistického svazu mládeže, které s výjimkou Prahy proběhly bez větších problémů. Pražská konference prokázala, že v hlavním městě na sebe strhávají iniciativu studenti vysokých škol. Je patrné, že na vysokých školách převládá „velmi složitá názorová situace“ a „nelegální struktury“ usilují o průnik do organizací SSM pořádáním veřejných „diskusních fot“.

17. května

Obvodní soud pro Prahu 4 rozhodl o podmíněném propuštění Václava

Havla z výkonu trestu po uplynutí jeho poloviny. Podnět k tomuto soudnímu projednávání podali Havlovi příbuzní a 3385 občanů, kteří žádost o podmíněné propuštění podpořili podpisem. Po propuštění poskytl Havel v květnu, červnu a následujících měsících mnoho interview pro zahraniční televizní a rozhlasové stanice, pro deníky a časopisy, v nichž se vyjádřil k situaci ve východní Evropě a k možnostem politických změn v Československu. On a další přední disidenti opakovaně zdůrazňovali, že jsou možná poslední opoziční generací, která je ochotná vést dialog se zkompromitovaným režimem.

18. května

Sekretariát ÚV KSČ schválil na svém zasedání řízeném generálním tajemníkem Milošem Jakešem vytvoření Zvláštní skupiny pro agitační činnost (původní název Zvláštní skupina psychologického ovlivňování činnosti nelegálních struktur sekretariát neschválil). Skupina měla působit v rámci oddělení propagandy ÚV KSČ a jejími členy se měli stát

„všestranně profesionálně připravení aktivisté vést dialog na akcích organizovaných nelegálními strukturami“, kteří prodělají speciální školení a výcvik v oblastech „psychologie davu, činností a mechanismů působení nelegálních struktur, sociální psychologie a psychologie hromadného chování“. Skupina měla vystupovat samostatně, nikoli „z pověření stranického aparátu“. Sekretariát schválil složení třináctičlenného „řídícího štábu“, který měl zvláštní skupinu vytvořit a řídit její činnost.

19. května

Nezávislá iniciativa Společnost za veselejší současnost nabídla pomoc maďarské vládě při odstraňování zátarasů z ostnatého drátu na maďarsko-rakouské hranici. Akci navrhla pojmenovat Dnes budeme stříhat my u vás, zítra budete stříhat vy u nás. Na náměstí Svobody v Brně demonstrovala skupina nezávislých

aktivistů za propuštění Stanislava Devátého z vazby. Tentýž den krajský prokurátor v Brně rozhodl o jeho propuštění.

26. května

Nezávislé politické hnutí Demokratická iniciativa zveřejnilo rozsáhlý dokument nazvaný Helsinská iniciativa k demokratizaci a vytvoření právního československého státu. Reagovalo v něm kriticky na skutečnost, že se československý režim 15. ledna 1989 připojil k Závěrečnému dokumentu vídeňské následné schůzky KBSE o lidských a občanských právech a neuvádí s ním do souladu vlastní právní řád. Vysloveno se proti tomu, aby vypracováním nové ústavy byla pověřena komise jmenovaná nedemokraticky shora. Ústavou se - podle Demokratické iniciativy - nemůže zabývat ani nedemokraticky zvolené Federální shromáždění ČSSR, a proto je třeba přikročit k vypracování a přijetí mimořádného volebního zákona a na jeho základě zvolit v květnu 1990 „ústavodárné shromáždění“, které do konce roku 1990 připraví

návrh nové demokratické ústavy a poskytne jej veřejnosti k vyjádření.

27. května

Stopadesátičlenný ozbrojený policejní sbor rozehnal shromáždění aktivistů Společenství přátel USA u Litovle na Olomoucku. Kolem padesáti účastníků bylo krátkodobě zadrženo, třiceti z nich bylo vysloveno podezření z přečinu proti veřejnému pořádku.

Květen

Výzkum veřejného mínění, zaměřený na vztah obyvatel k politickému systému a uskutečněný Ústavem pro výzkum veřejného mínění 10.-22. května, dokumentuje změny ve smýšlení obyvatel. Téměř polovina respondentů nepovažovala politický systém v ČSSR za demokratický, jen třetina se domnívala, že může svobodně vyjadřovat své názory, a přibližně polovina dotázaných projevila souhlas nebo tolerantní přístup k demonstracím během „Palachová týdne“.

1. června

Státní bezpečnost po dvaceti minutách rozehnala schůzi sedmdesáti aktivistů Hnutí za občanskou svobodu, kteří se sešli v jedné pražské restauraci k diskusi o úpravách československého právního řádu a o nové ústavě.

4. června

Polská Solidarita vysílala v pětiminutovém programu, který jí byl vyměřen v oficiální polské televizi, k rozhovoru s Václavem Havlem.

9. června

Kardinál František Tomášek zaslal prezidentu republiky Gustávu Husákoví dopis obsahující stanovisko katolické církve k připravované ústavě. Vyjádřil v něm názor, že nejlepší ze všech státních zřízení je „demokracie“, která „přednostně zajišťuje svobodu a důstojnost lidské osoby při souběžné péči o sociálně slabé občany“. Kardinál uvedl, že pro

věřící občany je nepřijatelné ustanovení dosud platné ústavy o marxismu-leninismu jako oficiální státní ideologii. Doporučil, aby v ústavě bylo zakotveno „právo každého občana žít podle své víry a veřejně ji vyznávat a právo církví existovat a působit svobodně podle vlastních řádů". Prezident Husák oznámil kardinálu Tomáškovi dopisem z 21. června, že jeho konkrétní náměty postoupil komisi pro přípravu nové ústavy, která je „odpovědně posoudí".

19. června

Po 16. hodině se na pražské pěší zóně (v ulici Na Příkopě) uskutečnilo Korzo za lidská práva, pořádané šesti nezávislými iniciativami -Českými dětmi, Československým helsinským výborem, Demokratickou iniciativou, Hnutím za občanskou svobodu, Nezávislým mírovým sdružením a Mírovým klubem Johna Lennona. Asi dva tisíce občanů vyjádřilo za asistence Veřejné i Státní bezpečnosti kruhovým pochodem v několikastupech svou nespokojenost se stavem lidských práv v ČSSR.

24. června

Státní bezpečnost zasáhla proti účastníkům odpolední schůzky kolektivu mluvčích Charty 77 v Praze a šestnáct z nich na několik hodin zadržela, mezi nimi i Václava Havla. Součástí represe byly domovní prohlídky.

29. června

Svobodná Evropa a další zahraniční média zveřejnily petici Několik vět, která vyzývala Československé státní vedení k provedení „důsledných systémových změn" a zahájení „svobodné a demokratické diskuse". K iniciátorům a organizátorům petice patřili Václav Havel, Jiří Křižan, Alexandr Vondra a Stanislav Devátý. Tisíc osm set dosavadních signatářů petice požadovalo propuštění politických vězňů, neomezenou svobodu shromažďovací, legalizaci nezávislých iniciativ, nezávislé a objektivně informující sdělovací pro-

středky, respektování náboženské svobody, péči o životní prostředí a zahájení svobodné diskuse o hlavních problémech poválečných dějin Československa. Petice byla otevřená a mohl ji podepsat každý, kdo souhlasil s jejím zněním. Podpořily ji všechny nezávislé iniciativy.

Již 28. června zaslalo předsednictvo ÚV KSČ dálnopis všem vedoucím tajemníkům krajských a okresních výborů komunistické strany obsahující plné znění petice Několik vět a vyzvalo je k „přijetí potřebných politických opatření... k zamezení šíření výzvy a jejímu podepisování naší veřejností“. S obsahem petice měl být „ústně“ seznámen pouze „nezbytný okruh funkcionářů“. (7. července poslalo předsednictvo stejným adresátům podrobnou Vnitrostranickou informaci k výzvě opozičních skupin Několik vět, vypracovanou oddělením propagandy ÚV KSČ, která obsahovala režimní komentář ke všem sedmi bodům petice.) V den zveřejnění petice zahájil československý režim ostrou dezinformační a perzekuční kampaň. V článku v Rudém právu nazvaném *Kdo seje vítr, sklízí bouři* byli iniciátoři petice označeni za „rozvraceče přestavby, usilující o návrat ke kapitalismu“. Mnozí signatáři byli zastrášováni domovními prohlídkami, postihy v zaměstnání, peněžitými pokutami, policejní i soudní perzekucí. Do konce července podepsalo petici přes 10 tisíc lidí, na konci srpna bylo podpisů okolo 20 tisíc, koncem září přes 30 tisíc a v polovině listopadu ke 40 tisícům.

Červen

V prvním čísle samizdatového Časopisu pro kulturní a společenskou informaci - Sport zveřejnil signatář Charty 77 Jan Ruml úvodní komentář nazvaný *K čemu dozrál čas?*, který obsahoval jisté znaky opozičního programu. Polemizoval v něm s umírněným, nekonfrontačním pojetím opozice. Nepřímo, ale zcela jasně a adresně vyzval demokratické aktivisty, nezávislé iniciativy i veřejnost k dobývání „prostoru

svobody" účasti na demonstracích a jiných přímých protirežimních akcích.

11. července

V Brně se sešli zástupci Hnutí za občanskou svobodu (Jarošlav Ša-bata, Rudolf Batěk a Ladislav Lis), Demokratické iniciativy (Emanuel Mandler, Eva Štolbova) a Nezávislého mírového sdružení (Jan Šabata), kteří se shodli na vytvoření Československého občanského výboru, v němž by se nezávislé iniciativy spojily v jednotnou politickou opozici. Účastníci schůzky označili za hlavní politické úkoly podporovat petici Několik vět, uspořádat protirežimní demonstrace 21. srpna, 28. října a 10. prosince 1989 a v blízké budoucnosti usilovat o „ustavení ústavodárného shromáždění a vytváření pozitivního politického programu“.

21. července

Na několikadenní neoficiální návštěvu přijeli do Československa aktivisté polské Solidarity Adam Michnik, Zbigniew Janas, Jan Lutyński, Miroslav Jasinski a Zbigniew Bujak (první tři jmenovaní byli již poslanci polského Sejmu). Setkali se s Václavem Havlem, kardinálem Tomáškem, Alexandrem Dubčekem, se svými spolupracovníky z Polsko-československé solidarity a s představiteli dalších nezávislých iniciativ.

9. srpna

Tři nezávislé iniciativy (Hnutí za občanskou svobodu, Demokratická iniciativa a Sdružení T. G. Masaryka) vydaly prohlášení, v němž vyzvaly československé občany, aby se 21. srpna přidali k hodinovému protestnímu korzu na pěší zóně v Praze, jakož i na náměstích v ostatních městech republiky. Doporučily zahájit korzo dvěma minutami ticha.

10. srpna

Charta 77, Nezávislé mírové sdružení, České děti, Mírový klub Joh-na Lennona, Společenství přátel USA a Polsko-československá solidarita zveřejnily prohlášení Slovo k srpnovému výročí, v němž vyjádřily obavy z možného brutálního ozbrojeného zásahu státní moci proti občanům, kteří se 21. srpna zúčastní protestní manifestace v centru Prahy. Doporučily, aby občané projeví svou nespokojenost pokojným korzováním v centrech měst a tím, že v tuto dobu nebudou používat městskou hromadnou dopravu.

Senát (horní komora) polského parlamentu odsoudil intervenci pěti

států Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968.

15. srpna

K poněkud rozdílným stanoviskům dvou skupin nezávislých iniciativ k manifestacím plánovaným na 21. srpna se v rozhlasovém vysílání Svobodné Evropy vyjádřil Václav Havel. Uvedl, že se množí obavy z toho, že státní moc svévolně vyvolá konfrontaci a pokusí se definitivně zúčtovat s nezávislými iniciativami a probouzejícím se občanským vědomím. Označil pouliční manifestace za krajní formu odporu a vyslovil názor, že ještě nenastala situace, která si vyžaduje velkých rizik a velkých obětí.

17. srpna

Hnutí za občanskou svobodu a Demokratická iniciativa reagovaly nesouhlasně na prohlášení ostatních nezávislých iniciativ a soukromé prohlášení Václava Havla k výročí srpnové okupace Československa. Uvedly v něm, že zdůrazňovat nebezpečí násilných střetů státní moci s manifestujícími občany - k nimž nezávislé iniciativy nevyzývají - je v rozporu se současným stavem veřejného mínění.

21. srpna

V podvečer se v Praze na Václavském náměstí a na přilehlé

pěší zóně shromáždilo několik tisíc lidí, aby si připomněli srpnovou intervenci 1968 a její tragické důsledky. Manifestace se zúčastnili političtí aktivisté z Maďarska, Polska, Itálie, východního i západního Německa. Shromáždění lidé skandovali hesla na podporu nezávislých iniciativ a jejich představitelů, lidských práv, svobody a demokratického vývoje v Polsku a Maďarsku. Policejní jednotky proti manifestaci násilně zakročily a rozehnaly ji. Podle zprávy federálního ministerstva vnitra předsednictvu ÚV KSČ z 24. srpna se manifestace zú-

častnilo jeden a půl tisíce lidí, 990 bylo kontrolováno, zadrženo bylo 105 československých a 56 zahraničních účastníků. V rámci „preventivních opatření“ Státní bezpečnosti bylo ještě před konáním demonstrace zadrženo celkem 81 „ideových vůdců protisocialistických vystoupení“, proti 1159 občanům „byla uplatněna ... rozkladná opatření“, „oficiální výstrahy“ byly použity ve 13 případech, 166 osob bylo povoláno na vojenské cvičení. V důsledku opatření na státních hranicích se do Československa nedostalo 405 Poláků, 46 Maďarů a 36 Italů.

28. srpna

Instruktoři ÚV KSČ charakterizovali na své pražské poradě politickou situaci v jednotlivých krajích jako „stabilizovanou“. Protirežimní vystoupení „se stala záležitostí jednotlivců, popřípadě malých skupin“.

28.-31. srpna

Ministr vnitra ČSSR František Kincl, jeho první náměstek Alojz

Lorenc a vysocí představitelé Státní bezpečnosti rokovali v Sovětském svazu se zástupci KGB a ministerstva vnitra SSSR. Ministr vnitra Kincl řekl, že československá státní moc nehodlá zahájit dialog s opozicí, která nemá takřka žádnou oporu v „dělnickém hnutí“ ani v „rolnictvu“.

8. září

Pravidelně pořádaný Běh třídou Politických vězňů za propuštění politických vězňů, tentokrát věnovaný Stanislavu Devátému, byl násilně přerušen policií. Několik účastníků bylo zadrženo a při výslechu na místním policejním oddělení zbito.

16. září

Rozhlasová stanice Svobodná Evropa vysílala úryvky z diskusního vystoupení generálního tajemní ÚV KSČ Miloše Jakeše, proneseného 17. července na aktivu funkcionářů KSČ Západočeského kraje.

v Červeném Hrádku, které jeden z přítomných neoficiálně nahrál a odeslal do zahraničí. Nesouvislé, torzovité výroky poskládané z funkcionářských klišé a zastaralých ideologických frází se v Československu okamžitě staly předmětem četných vtipů a narážek a působily jako nechtěný, ale vítaný politický kabaret. Způsob spontánního slovního projevu demonstroval žalostnou intelektuální i politickou úroveň nejvyššího představitele komunistické strany, jeho obsah pak oprávněné obavy stranické špičky z vnitropolitické i mezinárodní izolace.

12. října

Šéfredaktor populárního samizdatového měsíčníku Lidové noviny Jiří Ruml a jeho zástupce Rudolf Zeman byli uvězněni a obviněni z trestného činu pobožování. K protestní petici, požadující propuštění obou zadržených a respektování svobody tisku, se v průběhu října a první poloviny listopadu připojilo přes dvě stě novinářů působících většinou v redakcích oficiálně vycházejících novin a časopisů.

18. října

Podle souhrnné zprávy vypracované na základě informací krajských a městských výborů KSČ je nálada řadových členů komunistické strany velice kritická. Někteří komunisté

vyjadřují nespokojenost s připravovaným zdražením novin a časopisů, s tendencemi k jejich bulvarizaci a s nedůsledností sdělovacích prostředků, které umožňují veřejně vystupovat signatářům petice Několik vět. Jiní kritizují zásobovací výhody vysokých stranických a státních funkcionářů, které srovnávají s nedostatkem sortimentu zboží základní potřeby v běžné obchodní síti, a požadují po vládě okamžitá opatření, která by zamezila hromadnému vykupování obchodů polskými, maďarskými a jugoslávskými turisty. Největší obavy vzbuzuje osud socialistického zřízení ve východní Evropě, kde se v důsledku neuvážené Gorbačovovy zahraniční politiky prohlubuje chaos a dezintegrace.

20. října

Předsednictvo ÚV KSČ schválilo Opatření ke svatořečení Anežky Přemyslovny 12. listopadu v Římě. Vyjádřilo „souhlas s účastí většího počtu duchovních a věřících na kanonizaci, jakož i s účastí představitelů státu“ a doporučilo „přijmout opatření, která by ukázala jak pozitivní vztah socialistického státu k samotné kanonizaci, tak i zájem na vytvoření dobrých vztahů mezi státem a věřícími“. Předsednictvo se vyslovilo proti tomu, aby akt kanonizace vysílala Československá televize v přímém přenosu.

28. října

Na výzvu nezávislých iniciativ (Charta 77, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratická iniciativa Obroda a Nezávislé mírové sdružení) se v Praze na Václavském náměstí po 15. hodině uskutečnila protirežimní demonstrace u příležitosti 71. výročí vzniku Československa. Policejní jednotky ji násilně rozehnaly.

Podle údajů ministerstva vnitra ČSSR zadržely policejní orgány 359 aktivních účastníků demonstrace, z toho 18 cizinců a 52 účastníků předchozích demonstrací. Ze

zadržených bylo 229 osob ihned propuštěno, 149 zůstalo v celách předběžného zadržení. Kontrolováno bylo 1172 lidí. V krajích mimo Prahu bylo celkem zadrženo 198 osob, 958 osob „bylo perlustrováno“, k výslechům a „preventivním pohovorům bylo předvedeno nebo předvoláno 253 osob“.

Před 17. listopadem

Samizdatové Lidové noviny otiskly komentář Hra s čísly, v němž se Jan Ruml vyjádřil k nízké účasti občanů na poslední protirežimní demonstraci dne 28. října. („Buďme upřímní: společnost procitá jen velmi zvolna. V podstatě netečně přijímá přímé a nestoudné provokace režimu...“) Třicet sedm tisíc signatářů petice Několik vět, kteří v den výročí Československé republiky pozvedli v ulicích českých a slovenských měst svůj hlas proti režimu, nepředstavuje silnou opoziční sílu. S hořkou nadsázkou vyslovil Ruml obavu, aby se Československo nakonec nestalo svobodným bez přičinění vlastního obyvatelstva.

3.-5. listopadu

Polsko-československá solidarita uspořádala v polské Vratislavi mezinárodní sympozium o kultuře střední Evropy spojené s festivalem, na kterém se setkali osobnosti české nezávislé kultury z domova i exilu. Festivalu se zúčastnily asi čtyři tisíce lidí z Československa navzdory opatřením československých úřadů na hranicích.

5. listopadu

Československé nezávislé iniciativy charta 77, Hnutí za občanskou svobodu, Obroda, Společenství přátel USA, Československý helsinský výbor a Československá demokratická iniciativa zaslali ministrovi zahraničních věcí SSSR Eduardu Ševardnadzemu otevřený dopis, v němž ho požádali, aby odsoudil vojenskou intervenci Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968.

6. listopadu

Maďarská televize vysílala krátký rozhovor s Václavem Havlem.

9. listopadu

Před budovou ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR v Praze se uskutečnila demonstrace za propuštění aktivistů Hnutí za občanskou svobodu Pavla Naumana a Ivana Maška a redaktorů Lidových novin Jiřího Rumla a Rudolfa Zemana. Proti demonstrantům zasáhla policie a dvacet z nich na několik hodin zadržela.

11.-17. listopadu

V severočeských městech Teplice, Litvínov, Most a Děčín se uskutečnily spontánní demonstrace, na nichž místní občané protestovali proti katastrofálnímu stavu životního prostředí v tomto regionu. Místní funkcionáři KSČ přislíbili demonstrujícím občanům, že ve dnech 20.-25. listopadu s nimi zahájí o těchto problémech veřejný a otevřený dialog.

12. listopadu

V Římě byla za účasti představitelů katolické církve v ČSSR, československého státu a několika tisíc českých a slovenských poutníků z domova i exilu kanonizována Anežka Přemyslovna, dcera českého krále Přemysla Otakara I., která zasvětila život charitativní činnosti.

15. listopadu

Shromáždění studentů Divadelní akademie múzických umění v Praze zrušilo fakultní organizaci SSM s odůvodněním, že již ztratila právo na svůj monopol. Studenti vyslovili požadavek zrušit ústavně zakotvenou vedoucí úlohu komunistické strany ve společnosti.

17. listopadu

Odpoledne se na povolené studentské manifestaci, uspořádané k 50. výročí smrti studenta Jana Opletala - oběti nacistické perzekuce, sešlo v Praze na Albertově asi dvacet pět tisíc lidí, kteří dali zřetelně najevo svou nespokojenost se současným

režimem a dožadovali se svobody a demokracie. Po ukončení oficiální části manifestace na vyšehradském Slavíně se spontánně vytvořil průvod, který směřoval do centra města na Václavské náměstí. K průvodu se přidávali další občané, jejichž celkový počet vzrostl asi na padesát tisíc. Na Národní třídě - nedaleko Václavského náměstí - byl průvod zastaven policejním kordonem; část demonstrantů se rozprchla, části umožnili policisté odejít a zbývající dva tisíce pokojně demonstrujících občanů policisté surově zbili. Zásah vyvolal okamžitou reakci: někteří studenti se odebrali do pražských divadel, aby seznámili herce s touto událostí a požádali o podporu při zahájení protestní stávky..

18. listopadu

Studenti pražských vysokých škol, herci a další představitelé kulturní obce se odpoledne v pražském Realistickém divadle shodli na týdenní protestní stávce a navrhli, aby se v pondělí 27. listopadu od 12 do 14 hodin uskutečnila generální stávka. V průběhu dne se k nim přidávala další mimopražská divadla (včetně slovenských), která na týden přerušila činnost a otevřela své prostory k veřejné diskusi. V centru města spontánně demonstrovalo několik tisíc občanů. Prostřednictvím zahraničních rozhlasů se rozšířila zpráva Východoevropské informační agentury, že páteční útok policie na demonstranty si vyžádal život jednoho studenta. V neděli 19. listopadu večer československé sdělovací prostředky tuto zprávu vyvrátily.

19. listopadu

V pražském Činoherním klubu bylo v pozdních večerních hodinách založeno Občanské fórum (OF), v němž se sjednotily všechny dosavadní nezávislé iniciativy, představitelé církví, uměleckých svazů a další občané usilující o změnu režimu. V svolání OF podpořilo výzvu ke dvouhodinové generální stávce vyhlášené studenty a herci na

pondělí 27. listopadu a vyslovilo se pro dialog se státní mocí o odstoupení osmi čelných představitelů stranického a státního vedení, propuštění politických vězňů a ustavení parlamentní komise k vyšetření zákroku proti páteční studentské manifestaci. Toto provolání podepsalo 18 aktivistů, kteří vytvořili první Koordinační výbor Občanského fóra.

V bratislavské Umělecké besedě se na podvečerním veřejném shromáždění uměleckých svazů, kulturních institucí a vysokých škol za účasti pěti set osob ustavilo hnutí Verejnost proti násiliu (VPN). Odsoudilo páteční zásah policie proti pražské studentské demonstraci a připojilo se k výzvě pražských herců a studentů. O den později zahájil činnost sedmičlenný koordinační výbor. Vydal základní prohlášení VPN, v němž vyzval Slováky k občanské a politické aktivitě.

Nezávislá politická strana Československá demokratická iniciativa ve svém prohlášení k událostem 17. listopadu vyjádřila požadavek demise federální vlády do 25. listopadu a vytvoření přechodné „vlády občanského soužití“.

Státní bezpečnost znemožnila konání tiskové konference v bytě

signatářky Charty 77 Dany Němcové, na které měli zástupci nezávislých iniciativ a stávkujících studentů informovat zahraniční novináře o situaci v komunistickém Československu a o svých úmyslech. Podobným způsobem zabránila Státní bezpečnost schůzce Nezávislého studentského sdružení v bytě signatáře Charty 77 Václava Bendy.

Předsednictvo ÚV KSČ jednalo na večerní mimořádné schůzi o politické situaci v zemi. Obrátilo se na krajské a okresní výbory KSČ, aby učinily „vše potřebné“ pro „odmítnutí nepřátelských snah“ a zajištění „plynulé práce, klidu a pořádku“, aby zvýšily „ofenzivnost ideologické práce“ a aby vyzvaly stranické a pracovní kolektivy k rozhodnému odsouzení pokusu o „politický zvrát“. V rámci těchto opatření

vedlo do pohotovosti jednotky Lidových milicí. Pověřilo předsedu české vlády Františka Pitru, aby v televizním vystoupení události posledních hodin odsoudil a vyzval československé občany ke klidu a podpoře stranického a státního vedení. Pitra tak učinil ve 21 hodin.

Přípravný výbor Československé sociálnědemokratické strany zveřejnil prohlášení, v němž oznámil obnovení činnosti strany a podpořil Občanské fórum.

20. listopadu

Federální a obě republikové vlády zveřejnily společné stanovisko k občanským nepokojům. Vyslovily souhlas s pátečním zásahem policie proti studentské demonstraci a vyzvaly stávkující studenty a umělce k obnovení klidu a zahájení práce. Na Václavském náměstí v Praze spontánně demonstrovalo svůj odpor ke komunistickému režimu přes sto tisíc občanů. Na této demonstraci vystoupil předseda ÚV SSM Vasil Mohorita a podpořil požadavky stávkujících studentů. Protestní mítinky (méně početné) se uskutečnily rovněž v Brně, Ostravě a Bratislavě.

21. listopadu

Ve vnitrostranické Operativní informaci k 21. 11. 1989 (k 12. hodině) se konstatuje, že ve všech krajích byla přijata opatření, která ve své dálnopisné zprávě z 19. listopadu nařídil generální tajemník ÚV KSČ: „Pracovní skupiny ÚV KSČ, krajských a okresních výborů strany byly delegovány do rozhodujících center a podniků, aby zabezpečily jednotnou informaci a analýzu politické situace. Zabezpečována je ochrana podniků a závodů, přijata byla opatření proti pronikání nežádoucích elementů a šíření negativních jevů. Do pohotovosti byly uvedeny krajské a okresní štáby Lidových milicí.“

Generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš v televizním vystoupení prohlásil, že KSČ neustoupí od „socialistické cesty

rozvoje" a od programu „celospolečenské přestavby". Vyzval k obnovení pořádku a dodržování platné ústavy a zákonů.

Pražský arcibiskup František

kardinál Tomášek podpořil ve svém prohlášení Všemu lidu Československa probouzející se demokratické hnutí.

21.-27. listopadu

Každý den odpoledne se v Praze, Bratislavě a dalších městech republiky konaly za účasti statisíců lidí pokojné manifestace, které v Čechách a na Moravě organizovalo Občanské fórum a na Slovensku Veřejnosť proti násilí. V sobotu 25. listopadu se konala celonárodní pouť k počtě Anežky Přemyslovny, svatořečené 12. listopadu v Římě. Odpoledne se na pražské Letenské pláni na demonstraci pořádané Občanským fórem shromáždil milion lidí. Masové demonstrace bezprostředně vedly k pádu režimu.

22. listopadu

Vedení KSČ odvolalo ve večerních hodinách jednotky Lidových milicí, které na příkaz generálního tajemníka přicestovaly z krajů do Prahy.

23. listopadu

V generálním štábu Československé lidové armády byly dokončeny přípravy k vojenskému zásah proti opozičním centrům a demonstrujícím občanům v Čechách i na Slovensku.

24. listopadu

Na mimořádném zasedání ÚV KSČ nabídl ministr národní obrany ČSSR Milán Václavík vyčlenění síly k dispozici. Vedení KSČ jí však rozhodlo armádu nepoužít a řešit situaci „politickými prostředky". Na tomto zasedání odstoupil generální tajemník Miloš Jakeš s celým předsednictvem strany. Do čela KSČ byl zvolen dosavadní šéf Výboru pro stranickou práci v České republice Karel Urbánek. Složení nově zvoleného předsednictva a sekretariátu strany vyvolalo

mezi občany bouří odporu. Zůstal v něm zkompromitování, pro veřejnost již zcela nepřijatelní funkcionáři, zejména Miroslav Štěpán, Miroslav Zavadil, Jozef Lenárt.

25. listopadu

Na návrhy Výboru československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, vlády ČSSR a jednotlivých občanů zastavil prezident republiky Gustav Husák trestní stíhání Jána Čarnogurského, Miroslava Kusého, Jiřího Rumla, Petra Uhla, Rudolfa Zemana a prominul trest odnětí svobody Ivanu Jirousovi, Ivanu Polanskému a Františku Stárkovi. Státní moc tak začala plnit jeden ze základních opozičních požadavků: propuštění politických vězňů.

26. listopadu

Začaly politické rozhovory mezi delegací Občanského fóra v čele s Václavem Havlem a předsedou vlády ČSSR Ladislavem Adamcem, které zprostředkovala nezávislá iniciativa Most, ustavená v létě 1989 a reprezentovaná hudebníkem Michaelem Kocábem a publicistou Michalem Horáčkem. OF při jednání trvalo na splnění čtyř základních požadavků z 19. listopadu a pozvalo předsedu vlády jako svého hosta na odpolední manifestaci na Letenské pláni. Adamec nabídku přijal; v projevu na manifestaci vyjádřil pochybnosti o chystané generální stávce a uvedl, že jeho pravomoci jsou omezené, o některých politických změnách musí rozhodnout vedení komunistické strany. Demonstranti na to reagovali pískáním a nesouhlasným skandováním.

Koordinační centrum OF zveřejnilo na tiskové konferenci programový dokument *Co chceme*, v němž stručně vyjádřilo své politické představy v oblastech práva, politického systému, zahraniční politiky, národního hospodářství, sociální spravedlnosti, životního prostředí a kultury.

Vnitrostranická Operativní informace 26. 11. 1989 ke 12. hodině charakterizuje politickou situaci jako „nadále velmi

složitou a vypjatou". V krajích ani v Praze nedochází k obratu ve prospěch komunistické strany. Aktivita Občanského fóra, studentů a umělců je „pružná a koordinovaná“. Opozice je jednotná a stupňuje své požadavky. Za jeden z rozhodujících úkolů komunisté považují „docílení obratu v působení sdělovacích prostředků“, neboť stav režimní propagandy je povážlivý. („V metru i na mnoha dalších místech v Praze je vylepeno tisíce výzev, rezolucí a prohlášení. Téměř absolutně mezi nimi chybí stanovisko na podporu politiky strany. Některé okresní výbory KSČ vydaly vlastní plakáty. Ty se však nesečkávají s odezvou a jsou dokonce strhávány.“) „Drtivá většina“ komunistů podporuje nového generálního tajemníka Urbánka a požaduje po vedení strany „zásadní obrat ve stranické práci, sjednocení stranických řad na základě mobilizujícího akčního programu a získání pracujících, především dělnické třídy“ na svou stranu. Řadoví komunisté, ale i mnozí nestraníci, kterým záleží na „udržení socialismu“, vyzývají stranické vedení k okamžitému uspořádání „masové a rozhodné akce v Praze“. Demontrace za „socialismus“ a „přestavbu“ by se stala protiváhou mítinků Občanského fóra.

27. listopadu

V celé republice se od 12 do 14 hodin konala generální stávká, k níž se připojila valná většina občanů a organizací. OF a VPN jí vtiskly pečeť „neformálního referenda o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti“. Ve stávce dominovala hesla „Konec vlády jedné strany“ a „Svobodné volby“.

Po generální stávce vyhlásilo OF ukončení série každodenních demonstrací a vstup do etapy politického dialogu se státní mocí, k němuž po celý týden vyzývalo (a který v neděli 26. listopadu zahájilo s předsedou federální vlády Adamcem). Na stranu OF a VPN se od počátku tohoto týdne živelně přidávaly nejrůznější organizace, zájmová sdružení, průmyslové

podniky, kulturní instituce atd.

28. listopadu

V druhém kole rozhovorů s předsedou federální vlády Ladislavem Adamcem stupňovala společná delegace OF a VPN vedená Václavem Havlem své požadavky: okamžitou demisi federální vlády a vytvoření přechodné vlády odborníků; okamžité vypuštění tří článků z Ústavy - o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti a v politickém systému Národní fronty a o marxismu-leninismu jako státní ideologii; abdikaci prezidenta republiky Gustava Husáka do 10. prosince; propuštění politických vězňů; legalizaci OF a přidělení budov a prostoru v médiích pro jeho účely. Premiér Adamec odmítl požadavek demise vlády a přislíbil její zásadní rekonstrukci do neděle 3. prosince. OF a VPN oznámily (a několikrát své stanovisko opakovaly), že se nebudou podílet na vytváření nové vlády.

Vedení Komunistické strany Československa zaslalo svým územním organizacím dálkopisnou zprávu obsahující souhrn hlavních politických požadavků Občanského fóra, s kterými se - jak zpráva uvádí na základě aktuálního průzkumu veřejného mínění - ztotožňuje velká část společnosti. V závěru se konstatuje je, že došlo k podstatnému „oslabení vedoucí úlohy a prestiže KSČ“. Komunistická strana „bude muset“ opozici reprezentovanou Občanským fórem akceptovat jako politického partnera.

Celostátní aktiv KSČ, který se za účasti asi tří tisíc delegátů konal v Praze, se vyslovil pro spolupráci se socialisticky orientovanými politickými silami. Ta politická seskupení, jimž jde o destrukci socialistického zřízení, třeba demaskovat. Aktiv vyjádřil souhlas s tím, aby do komunistické strany znovu vstoupili její bývalí členové, vyloučení po roce 1968. Odmítl zrušení Lidových milicí, základních organizací komunistické strany na pracovištích a předání majetku

komunistické strany státu.

29. listopadu

Federální shromáždění ČSSR odhlasovalo změnu ústavy, z níž vypustilo články o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti a v Národní frontě a článek o marxismu-leninismu jako státní ideologii. Lfstavilo parlamentní komisi pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu 1989 za účasti stávkujících studentů. Předseda federálního parlamentu Alois Indra rezignoval na svou funkci.

V Praze se setkali představitelé OF a VPN. Dohodli se na podobnosti programů a úzké spolupráci. Ve společném prohlášení oznámili, že „OF a VPN se navzájem chápou jako suverénní reprezentanti českého a slovenského občanského hnutí“, jejichž „společným cílem je změna Československa na demokratickou federaci

3. prosince

Veřejnosti se představila rekonstruovaná federální vláda, jejíž složení - 15 komunistů, 1 socialista, 1 lidovec a 3 nestraníci - vyvolalo mohutnou vlnu odporu a nesouhlasu (KSC, SSM a české strany Národní fronty vládu zpočátku podpořily). Veřejnost začala organizovat protestní petice a mítinky. OF a VPN federální vládu rovněž odmítly a vyzvaly premiéra Adamce, aby do 10. prosince provedl její další a zásadnější rekonstrukci.

4. prosince

V Praze, Bratislavě a dalších městech se odpoledne konala statisícová shromáždění, na nichž veřejnost v čele s OF a VPN protestovala proti složení federální vlády.

5. prosince

Předsednictvo ČNR jmenovalo novou českou vládu, složenou z 8 komunistů, 2 socialistů, 2 lidovců a 5 nestraníků. OF akceptovalo výzvu premiéra Františka Pitry a do české vlády navrhlo několik nestraníků zastupujících občanskou veřejnost.

Vyjádřilo svou podporu osmi ministrům a uvedlo, že vláda je krokem kupředu, i když její složení ještě zcela neodpovídá změně politické situace.

OF se rozhodlo delegovat 6 kandidátů do klíčových ministerstev federální vlády. Ministři za OF a VPN měli kontrolovat oblasti ekonomické reformy, legislativy a mocenských nástrojů státu, státních financí, zahraniční politiky, práce a sociálních věcí a národnostních menšin. V tomto smyslu také OF předložilo svůj návrh na složení federální vlády premiéru Adamcovi při třetím kole rozhovorů. Adamec jeho návrhy odmítl, oznámil, že hodlá abdikovat, a požádal OF a VPN o podporu své kandidatury na úřad prezidenta republiky.

Předseda Slovenské národní rady Rudolf Schuster se z vlastní iniciativy setkal s představiteli KV VPN a zástupci vysokoškolských studentů na Slovensku, s nimiž jednal o reorganizaci slovenské vlády a slovenského parlamentu.

6. prosince

Zástupci OF a VPN se v Praze shodli na kandidatuře Václava Havla do úřadu prezidenta republiky a na tom, že s ní ve vhodnou chvíli seznámí veřejnost.

Při čtvrtém kole rozhovorů s předsedou federální vlády Adamcem předložila delegace OF a VPN vedená Václavem Havlem své návrhy na složení vlády. Navrhla do ní Vladimíra Dlouhého (KSČ) jako místopředsedu pro dohled nad ekonomickou oblastí, Jána Čarnogurského jako místopředsedu vlády pro legislativu a vnitro, Miroslava Kusého jako ministra zahraničních věcí, Václava Klause jako ministra financí, Petra Millera jako ministra práce a sociálních věcí a Gyulu Popelye jako ministra pro otázku národnostních menšin. Zároveň OF a VPN oznámily, že v žádném případě nepodpoří Adamcovu kandidaturu do úřadu prezidenta republiky.

Z vnitrostranických poznatků o politické situaci vyplývá, že řadoví komunisté požadovali na vedení KSČ:

1. Ihned začít vyšetřovat, případně ihned ze strany vyloučit zkompromitované funkcionáře. Urychleně připravovat konkrétní krátkodobé programy pro činnost všech složek KSČ.
2. Uskutečnit co nejdříve mimořádný sjezd KSČ a „zvolit na něm do čela strany komunisty s čistým štítem“.
3. Posoudit, zda je správné trvat na tom, aby Gustav Husák nadále zastával funkci prezidenta republiky.
4. „Přijmout opatření ke stupňování ofenzívy naší propagandy v Československé televizi, rozhlasu a Rudém právu.“
5. „V Akčním programu jasně definovat pojem socialismu.“
6. Usilovat o zachování základních organizací KSČ na pracovištích, v případě, že to nebude možné, přesunout stranické buňky do míst bydliště.
7. „Reagovat na prognózu Valtra Komárka k zaměstnanosti v ČSSR.“
8. Iniciovat ve Federálním shromáždění ČSSR zavedení „milionářské dávky a progresivní dané jednorázovou dávkou“.

7. prosince

Premiér Adamec abdikoval. OF a VPN akceptovaly jeho návrh, aby se předsedou federální vlády stal její dosavadní místopředseda Marián Čalfa (Slovák, člen komunistické strany), s podmínkou, že přijme návrhy OF a VPN na složení vlády a že prezidentem republiky se stane občan české národnosti nespjatý s žádnou politickou stranou.

8. prosince

V Praze se uskutečnilo první kolo rozhovorů „rozhodujících politických sil“ u „kulatého stolu“ o federální vládě. Zástupci OF a VPN, Komunistické strany Československa, Socialistického svazu mládeže, Československé strany socialistické, Československé strany lidové, Demokratické strany a Strany slobody se shodli na složení federální vlády. Delegace Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí vedená Václavem Havlem bez odporu prosadila všechny své

požadavky.

Předsednictvo ÚV KSČ zaslalo delegátům okresních konferencí KSČ dopis, v němž oznámilo, že komunistická strana se zříká „stalinského pojetí socialismu“, „mocenského a ideologického monopolu“, distancuje se od předchozího vedení KSČ, odsuzuje intervenci vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. O politický vliv bude usilovat „politickými prostředky v demokratické soutěži“, návrat k předchozím způsobům uplatňování moci je nemožný.

9. prosince

Designovaný premiér Marián Čalfa postupně vedl jednání s představiteli komunistické strany, socialistické strany, lidové strany, Klubu za socialistickou přestavbu Obroda, OF a VPN. Výsledkem jednání se stala dohoda o složení federální „vlády národního porozumění“. Z celkového počtu 20 vládních funkcí obsadili 9 komunisté, 2 lidovci, 2 socialisti, 7 nestraníci. OF a VPN v ní zastupovali první místopředsedové vlády Valtr Komárek (KSČ) a Ján Čarnogurský, místopředseda vlády a předseda Státní plánovací komise Vladimír Dlouhý (KSČ), ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier, ministr financí Václav Klaus, ministr práce a sociálních věcí Petr Miller.

10. prosince

Prezident republiky Gustav Husák jmenoval na Pražském hradě novou federální vládu a vzápětí abdikoval. Na manifestaci na pražském Václavském náměstí vyhlásily OF a VPN kandidaturu Václava Havla do úřadu prezidenta republiky. VPN podpořila kandidaturu s podmínkou, že Havel bude prezidentskou funkci zastávat pouze do červnových svobodných voleb. Byla tak nucena učinit z důvodu masové podpory Alexandra Dubčeka na Slovensku a s ohledem na skutečnost, že slovenské státní instituce zahájily kampaň za jeho zvolení prezidentem republiky.

11. prosince

Představitelé OF Václav Havel a Petr Pithart jmenovali patnáctičlennou „radu Koordinačního centra OF“ v čele s Pithartem. OF se definovalo jako občanské politické hnutí, které vstoupí do voleb s vlastní kandidátkou a umožní politickou činnost nestranické veřejnosti i po volbách.

Ohlášení byli další kandidáti do úřadu prezidenta republiky - Alexander Dubček navržený ústředním výborem NF SSR, akčním výborem KSS, předsednictvem SNR, Demokratickou stranou, Stranou slobody a slovenskými společenskými organizacemi, Ladislav Adamec Komunistickou stranou Československa a Čestmír Císař Socialistickým svazem mládeže.

Komunistická strana Československa vystoupila na druhém jednání „rozhodujících politických sil“ u „kulatého stolu“ s návrhem přímé volby prezidenta. OF návrh odmítlo a vyslovilo se pro volbu prezidenta Federálním shromážděním ČSSR v souladu s ústavou (do čtrnácti dnů). „Kulatého stolu“ se účastnili zástupci KSČ,

ČSL, ČSS, SSM a OF v čele s Petrem Pithartem.

13. prosince

Ve Federálním shromáždění pokračoval spor o způsob volby prezidenta. Komunističtí poslanci, disponující v parlamentu absolutní většinou, podali návrh zákona o referendu, jehož součástí byla přímá volba hlavy státu.

Při třetím jednání u „kulatého stolu“ nedospěly „rozhodující politické síly“ k dohodě o způsobu volby prezidenta. „Kulatého stolu“ se účastnili zástupci komunistické strany, socialistické strany, lidové strany, Socialistického svazu mládeže, OF a VPN.

15. prosince

Předseda federální vlády Marián Čalfa inicioval tajnou schůzku s Václavem Havlem, která se uskutečnila na Úřadu předsednictva vlády ČSSR, v místnosti zbavené od-

poslouchávacího zařízení. Čalfa nabídl Havlovi spolupráci při prosazování jeho prezidentské kandidatury. Přislíbil, že se postará o to, aby se volba uskutečnila v souladu s ústavou ve Federálním shromáždění ČSSR, aby federální parlament akceptoval Havla jako jediného prezidentského kandidáta a aby s ohledem na slovenské veřejné mínění zvolil (rovněž do konce roku 1989) Alexandra Dubčeka předsedou Federálního shromáždění. Čalfa a Havel se dohodli na vzájemné koordinaci jednotlivých kroků a na utajení své dohody.

16. prosince

Václav Havel v televizním projevu krátce zhodnotil společenské změny, jichž po 17. listopadu 1989 dosáhlo demokratické hnutí, a vyjádřil se k nadcházející volbě prezidenta republiky. Zdůraznil, že bude-li zvolen prezidentem, musí po jeho boku v jiné vysoké státní funkci stanout Alexander Dubček.

19. prosince

Předseda federální vlády Marián Čalfa přednesl na společném zasedání obou sněmoven Federálního shromáždění ČSSR programové prohlášení federální vlády a navrhl jménem vlády Václava Havla jako kandidáta do úřadu prezidenta republiky. Parlament programové prohlášení i Havlovu kandidaturu přijal.

20. prosince

Předseda vlády Marián Čalfa a ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier jednali v Moskvě o aktuálních otázkách hospodářské spolupráce s předsedou sovětské vlády Nikolajem Ryžkovem. Čalfa se setkal s nejvyšším sovětským představitelem Michailem Gorbačovem.

V Praze byl zahájen dvoudenní mimořádný sjezd KSČ, který zvolil Ladislava Adamce za předsedu a Vasila Mohoritu za tajemníka strany. Dosavadní generální tajemník Karel

Urbánek se stal předsedou Ústřední kontrolní a revizní komise. Sjezd se distancoval od dosavadního vedení KSČ a jeho politiky a v přijatém prohlášení se omluvil „všem občanům, kteří byly postiženi neoprávněnými represemi“. Odvolal stávající ústřední výbor a zvolil nový (ze 197 členů a kandidátů ÚV KSČ zvolených na XVII. sjezdu zůstali v novém ústředním výboru jen čtyři - mezi nimi nově zvolený předseda strany Adamec a první tajemník Mohorita). Sjezd schválil Akční program strany, v němž se přihlásil k principům demokratického zřízení a právního státu, zrušil Lidové milice a rozhodl se vyvodit závěry vůči vysokým funkcionářům strany odpovědným za dosavadní politiku.

22. prosince

Při čtvrtém kole rozhovorů u „kulatého stolu“ dospěly „rozhodující politické síly“ k dohodě o obsazení úřadu prezidenta republiky a předsedy Federálního shromáždění ČSSR - jedinými kandidáty na tyto funkce se stali Václav Havel a Alexander Dubček. Rovněž byl dohodnut klíč k obsazení uvolněných mandátů ve Federálním shromáždění a zásady další rekonstrukce zákonodárných sborů.

23. prosince

V Praze se konal první sněm Občanského fóra za účasti zástupců krajských OF, který se zabýval otázkami vnitřní struktury a programového zaměření hnutí. Na návrh Václava Havla schválil sněm velkou většinou definici Občanského fóra: OF nebude ani politickou stranou, ani koalicí několika stran, ale politickým hnutím, které se stane reprezentantem široké ne-stranické veřejnosti a garantem společenských změn.

25. prosince

V československých věznicích začaly nepokoje a protestní vystoupení vězňů, které pokračovaly až do konce roku 1989.

28. prosince

Na schůzi Federálního shromáždění ČSSR byla realizována

první vlna kooptací na uprázdněné mandáty, na něž rezignovali něj zkompromitovanější poslanci. Mezi 23 kooptovanými byl A. Dubček, kterého plénum vzápětí zvolilo za předsedu Federálního shromáždění. Zároveň bylo rekonstruováno předsednictvo parlamentu tak, aby v něm KSČ nedisponovala většinou. Z prezidentského slibu byla vypuštěna pasáž o věrnosti socialismu.

29. prosince

Na slavnostním zasedání Federálního shromáždění ČSSR na Pražském hradě byl jednomyslně zvolen Václav Havel československým prezidentem.

30. prosince

Prezident Václav Havel jmenoval po poradě s předsedou vlády ČSSR Mariánem Čalfou Richarda Sachra (ČSL) federálním ministrem vnitra.

Rok 1990

1. ledna

Prezident Václav Havel přednesl novoroční projev, vyhlásil rozsáhlou amnestii (do 8. ledna bylo amnestováno 22 600 vězňů) a jmenoval Pavla Sitára generálním prokurátorem ČSSR.

2. ledna

Prezident Václav Havel navštívil Německou demokratickou republiku a Spolkovou republiku Německo, kde se v Berlíně a Mnichově setkal s nejvyššími představiteli obou států. U příležitosti návštěvy otevřel Havel téma česko-německých vztahů v období druhé světové války, když vyjádřil politování nad divokým odsunem Němců z Československa po roce 1945. V Československu se Havlovo vyjádření setkalo s rozporuplnou reakcí.

20. ledna

Jednání třetího sněmu KČ OF bylo kontroverzní a bouřlivé. Zástupci krajských OF kritizovali vedení KČ OF za kabinetní politiku a tendenci k přílišným politickým kompromisům při jednáních u „kulatého stolu“. Představitelé rady KČ OF si stěžovali na špatnou informovanost a spolupráci mezi jednotlivými centry moci. Sněm se ve svém usnesení postavil proti negativnímu stanovisku federální vlády k rekonstrukci zákonodárných sborů formou koop-tací a vyzval ji, aby kooptace, na nichž se u „kulatého stolu“ shodly „rozhodující politické síly“, akceptovala.

29. ledna

Na zasedání rady KČ OF oznámil Petr Pithart, že bude nutné v zájmu vlastní identity „rekapitulovat celý vývoj OF“. Ukazuje se, že jednání politických sil u „kulatého stolu“ nebylo pro prosazování některých záměrů vhodné. Problémem rovněž je, jakým způsobem publikovat některé zásadní neshody mezi OF a VPN. Prezident Václav Havel požaduje úplné informace o kritických názorech sněmu KČ OF.

30. ledna

Uskutečnila se hlavní vlna kooptací nových poslanců do třísetpadesátičlenného Federálního shromáždění ČSSR. OF a VPN obsadily dohromady 119 mandátů. Složení parlamentu po kooptaci bylo následující: 152 nestraníci, 138 KSČ, 18 ČSL, 18 ČSS, 5 slovenská Strana slobody, 4 slovenská Demokratická strana, 3 Československá sociální demokracie, 2 Československá demokratická iniciativa, 2 Křesťansko-demokratická strana, 1 Maďarská nezávislá iniciativa, 1 Strana zelených, 6 mandátů zůstalo neobsazeno.

„Rozhodující politické síly“ v České socialistické republice - Občanské fórum, Komunistická strana Československa, Československá strana lidová a Československá strana socialistická - se po komplikovaných jednáních

u kulatého stolu dohodly o novém obsazení zastupitelstva a rady Národního výboru hlavního města Prahy. Komunistická strana a Národní fronta měly odvolat potřebný počet poslanců tak, aby výsledný poměr v rekonstruovaném poslaneckém sboru NVP byl 10 % pro ČSL, 10 % pro ČSS, 35 % pro KSČ a 45 % pro OF. Rada NVP pozůstávala z 19 členů: 3 ČSL, 3 ČSS, 5 KSČ, 8 OF. Primátorem byl zvolen představitel KČ OF Jaroslav Kořán. Každou ze zúčastněných stran zastupovali v radě dva náměstci. Způsob rekonstrukce pražské radnice prezentovali představitelé KČ OF i ostatních politických stran jako vzor pro nadcházející rekonstrukce místních a okresních národních výborů. .

1. února

Ministr vnitra ČSSR Richard Sacher oznámil zrušení Státní bezpečnosti. KČ OF označilo tuto skutečnost za svůj jednoznačný úspěch, který je výsledkem principiálního postoje a soustavného nátlaku na federálního ministra vnitra.

3. února

Účastníci čtvrtého sněmu KČ OF opět ostře kritizovali „kabinetní“ způsob projednávání volebního zákona a politické kompromisy, k nimž se vedení Občanského fóra uchýlilo. Předmětem kritiky se rovněž stalo nedemokratické počínání KČ OF: Petr Kučera sdělil sněmu zatím utajovanou skutečnost, že Petr Pithart odchází z vedení OF a v nejbližších dnech bude jmenován předsedou české vlády. Za projevu všeobecné nevole pak oznámil, že na jeho místo v čele KČ OF nastoupí Jan Urban, kterého doporučují a podporují prezident Václav Havel, Petr Pithart a někteří další členové rady KČ OF.

14. února

Federální vláda pověřila řízením Československé tiskové kanceláře Petra Uhla.

26. února

Prezident Václav Havel zahájil oficiální návštěvu Sovětského

svazu, kde se setkal s nejvyšším sovětským představitelem Michailem Gorbačovem. Ve společné komuniké vyslovila sovětská strana politování nad událostmi roku 1968. Ministři zahraničních vstoupili a podepsali československo-sovětskou mezivládní dohodu o odchodu sovětských vojsk z Československa ve třech etapách do června 1991.

(Podle knihy Jiřího Suka: Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1989. Vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1999.)